

ՀԱՏՈՐ Ե.

ԳԵՂԵՍ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏԵՏԲ 12

Մ Ա Ն Կ Լ Ա Ի Ի Կ Ը

Օկիւսթ անուամբ տառն և մէկ տարեկան նորատի մանկլաւիկ մը գիշերը Մեծն Ֆրետերիք թագաւորին սենեկին մէջ պահակութիւն պիտի ընէր : Այն գիշերը Մեծն Ֆրետերիքի քունը չի տանելով՝ զանգակը զարկաւ որ գիշերը մը բերել տայ : Բայց Օկիւսթ խորունկ քնացեր էր , և զանգակին ձայնը չի լսեց : Թագաւորը քանի մ'անգամ զարկաւ իրարմէ ուժգին , բայց ի զո՛ւր : Եկող չեղաւ : Այն ատեն ինքը ննջարանէն ելաւ և ներքնասենեակը մտաւ :

Օկիւսթ , որ տակաւին խիստ ուղտիկ էր , խորունկ քնով մը կը քնանար : Մեծն Ֆրետերիք Օկիւսթի գրպանը նամակի մը ծայրը նշմարեց : Թագաւորը կարդաց նամակը , որ սապէս գրուած էր :

« Սիրելի մայրս , ահա երեք գիշեր է որ ուրիշ մանկլաւիկներու տեղ ես յանձն կ'առնեմ պահակութիւն ընել : Այնքան յոգնած եմ որ ոտքի վրայ չ'եմ կրնար կենալ : Բայց ուրախ եմ որ ասանկով քիչ ժամանակի մէջ կարողացայ յիսուն ֆրանք չաշիւ կը վուծեմ այս գումարը քեզ զըրկել . մայր իմ , որպէս զի քու նեղութեանքդ մէջ անկէ օգտիս : »

Որդիական սիրոյ այս ապացոյցը խիստ հաճոյ երեւցաւ թագաւորին , որ սենեակէն ծրար մը ոսկի առնելով՝ կամաց մը այս բարի տղուն գրպանը դրաւ , վասն զի ապահով էր թէ՛ Օկիւսթ այս ստակը մօրը պիտի զրկէ : Աւերջը գնաց հանգչելու :

Երբ մանկլաւիկն արթնցաւ և ոսկիները գրպանը դրաւ , անմիջապէս հասկցաւ թէ այս նուէրն իրեն ընողը ո՛վ էր : Ուստի երբ առաւօտուն թագաւորն իր սենեակէն դուրս ելաւ , Օկիւսթ անոր ոտքը նետուեցաւ , շնորհակալ եղաւ անոր , և թողուց թիւն խնդրեց քնանալուն :

Թագաւորը գովեց բարի երիտասարդին որդիական սէրը , և այն վայրկեանէն ըսկըսեալ ամենամեծ վստահութիւն ունեցաւ անոր վրայ : Գալով Օկիւսթին , իրեն յանձնուած զանազան պաշտօններն խղճի մտօք կատարեց , վասն զի « Աստուծոյ իշխանար և Խաչաւորն անշուք էր : »

ԱՆՅՈՐԴ ԵՒ ՄԱՆԿԱԿ

- Ո՛րդո՛ւ մանկիկ սիրասուն ,
Ասա՛ , առ ի՞նչ ծնրադիր
Այդպէս մեմիկ կաս խոհուն ,
Եւ ե՞րբ քո դէմք տխրալիր :
- Բարի անցորդ , ո՛ն , բող զիս ,
Եւ երբ ըզքս ճանապարհ ,
Զանճես յորժամ ինձ խօսիս ,
Յուզես զիմ սիրտ վշտահար :
- Այլ ո՞չ գիտես , հե՛ք մանկիկ ,
Թե՛ գիշերքն մերձեմայ ,
Ահա լուսին գեղեցիկ
Մեղմիկ նըշոյս մեզ տեղայ :
- Այս ժամ իսկ է զոր սիրեմ ,
Յիմ վաստակոց ես ազատ ,
Յայս հողաբլուր կամ նըսեմ ,
Թողեալ զքնկերքս ի գեղջ անդ :
- Այլ չերկնջի՞ս առանձին
Կալ յամայի վայրքս յայս ,
Եթէ յանկարծ քշնամբն
Հասուսցէ քեզ դառն օրհաս . . .
- Այլ ասացից ես նըմա
Թող ինձ ողբալ զիմ մայրիկ ,
Խնայես յիս , խընայես ,
Մայրակոյրս եմ որբիկ :
- Եղո՛ւն ըզքեւ , հե՛ք մանկիկ ,
Սիրտ իմ ի քեզ գելանի ,
Անտէր չեիր դու այժմիկ
Թե՛ մայր քո եր կենդանի :

- Ոչ քե միայն ես անտէր ,
 Զք լինէի իսկ , ո՞հ , ես աստ ,
 Ընդ սիրելիս իմ ընկեր
 Ըզբօսնուի բարեբաւտ :
- Եւ զի՞նչ ասես , հե՛ք մանկիկ ,
 Յորժամ տըխուր աղօթես ,
 Եւ արտասուք դառնայիք
 Գո իջանեմ ընդ երես :
- Ասեմ . Հայր իմ ողորմած ,
 Հաճեաց ի յիմ նայլի վիշտ ,
 Տո՛ւր զիս առ մայրս երկիւղած ,
 Զի ընդ նըմա եղեց միշտ :

Վ. Ս. ՄԵՆՈՍԵԱՆ

ԳԱՃԸ — ՆՈՐԱ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար . եւ վերջ , տես տեսւր 9)

Շինութեանց մէջ դաճը կը դործածուի պատերու եզերքներ , պատուհաններու կամարներ , առաստաղներ են , շինելու : Տեսաք որ մեծ քանակութեամբ ջուր կը ծծէ : Երբ դաճը քիչ մը թանձր կոյս մը ձեւացնէ՝ տակի մասերը շատ ծանր կը չորնան : Ասոր համար նոր տուն մը երկարատեւ խոնաւ կը մնայ և պէտք չ'է կատարելապէս չի չորցած՝ բնակիլ անոր մէջ :

Ճարտարապետներն երբեմն դաճը խեփով զանգանելով՝ մարմարի կեղծը շինելու կը դործածեն . բայց այսպէս պատարաստուած կճածեփն տուներու ներսը կրնայ դործածուիլ , վասն զի խոնաւութիւնն դիւրաւ կը թուլցունէ զայն :

Շատ անգամ տեսած էք քափուած դաճէ առարկայներ , այսինքն հեղուկ եղած ատենն կաղապարի մը մէջ լեցուած , որ կարծրանալով նոյն կաղապարին ձեւն առած են : Այսպէս կը շինեն ա՛հա արձանները , կիսարձաններն , դժագրու-

թեան օրինակները , առաստաղի զարդերը , եւ :

Գաճ քափելը բաւական կարեւոր արուեստ մ'է , որու համար ճաշակ և տեսակ մը վարպետութիւն հարկաւոր է , երբ նշանաւոր բաներու , արձաններու օրինակներն առնել ուզուի : Բայց սովորական ձեւն շատ դիւրին է :

Ենթադրենք որ խնձոր մը կուզենք թափել , այսինքն դաճէ խնձոր մը շինել , որ ճիշդ նմանի այդ պտղոյն : Տեսէք ինչպէս կ'ընեն :

Նախ խնձորին վրայ բարակ մը իւղ կը քսեմ , որպէսզի չի փակչի : Գաճ կը զանգանեմ , անով տախտակի մը վրայ փոքրիկ կոյտ մը կը ձեւացնեմ , խնձորն քիչ մը անոր մէջ կը խոթեմ և կամաց մը բոլորտիքը դաճ կը լեցնեմ , մինչև որ գրեթէ երկու երրորդն թաղուի : Ապա բարակ տեղուանքը կը հաստցնեմ : Զանգուածը դեռ կակուղ է , հաղիւ կը սկսի չորնալ : Ասիկեց օգտելով՝ դանակով մը կը վերցնեմ խնձորին կէսէն վեր եղած մասերը : Ըսել է խնձորն ճիշդ կ'իսողջաթ թաղուած է դաճէ բաժակի մը մէջ , որու վերի եզերքն կը յղկեմ : Այս եզերքին վրայ անկիւնի ձեւով երկու երեք ձեղք կը շինեմ , որք հիմայ պիտի ծառայեն մեզ , վերջապէս դանակով կը շիտկեմ դաճէ բաժակին դրսի դին՝ դործածելի և զրեթէ կանոնաւոր ձեւ մը տալու համար անոր :

Բաժակին եզերքը կը քսեմ իւղը թափխուած վրձին մը : Նորէն դաճ կը զանգանեմ և խնձորն ամբողջապէս կը գոցեմ : Մինչև որ դաճը չորանայ , ես առաջին բաժակին վրայ վաղածներն կը վերցնեմ և դրսի ձեւն կը շտկեմ : Նայելու է որ իւղոտ եզերքն մաքուր մնայ :

Զգուշութեամբ դանակս կը խոթեմ երկու բաժակներն իրարմէ զատող իւղոտ գծին մէջ , զանոնք իրարմէ կը բաժնեմ ,

և ասանկով խնձորի խոռոչ կաղապար մը կունենան :

Երբ աղէկ մը շորնայ , երկու բաժակներու մէջի դին իւղ կը քսեմ , և վերի մասին վրայ ձգուած ծակէն բաւական թոյլ գած կը լեցնեմ և կը շարժեմ , որպէս զի շուտ մը կանոնաւոր խաւ մը ձեւանայ : Նորէն գած կը լեցնեմ և նոյն գործողութիւնն կը շարունակեմ : Եթէ կաղապարը չի լեցնեմ՝ խնձորնու մէջը պարապ կ'ըլլայ :

Հիմայ խնձորնիս նայինք : Բոլորաթքը բարակ գիծ մը կայ . ասի քիչ մը գած է որ երկու բաժակներու մէջտեղն սղորդեր է : Պէտք է դանակով վերցնել այս գիծը , զոր արուեստաւորք կ'ար կը կոչեն : Վերի ծակը կը գոցեմ , այդ կարը կը ջնջեմ և ահա խնձորնիս ընկաւ : Աւելորդ է հսել թէ նոյն կաղապարով ուղածնուս չափ խնձոր կրնանք շինել :

Ուստի երբ արձանի մը , կիսարձանի մը կաղապարն շինուի գածէ , խիստ շատ օրինակը կրնայ հանուիլ . ասով վարպետի գործերն կ'ընդհանրանան , թանգարաններու և երբեմն մասնաւորաց համար՝ միակ հրաշակերտներն կ'օրինակեն և աժան դնով՝ գծադրութեան օրինակներու հաւաքածոյներ կը շինեն :

Երբ յախճապակիի վրայ խօսինք՝ մանրամասն պիտի բացատրեմ ձեզ թէ՛ բաներ կան , զորս շինելու համար գործաւորը քիչ մը թաց հող կը տարածէ՝ գածէ՝ կաղապարի մը վրայ , ուր այդ հողն կը շորնայ և կը կարծրանայ : Վերջը կը հանեն ու կը թրծեն զայն : Ասանկով շատ մը վայելչաձև առարկայներ կը շինուին :

Թ Ռ Ո Ւ Յ Ի Կ Ը

Անշուշտ քանիցս տեսած էք որ առաւելատանաւեր , չղեկաւեր իրենց կայմե-

լուն ծայրն զանազան դոյներով դրօշակներ կը քաշեն : Այս բանս ի հարկէ զարմացուցած է ձեզ , մանաւանդ ձեր զարմանքն կրկնապատուած է , եթէ տեսած էք որ եղբրքէն ալ զանազան գոյնով ու ձեւով դրօշակներ կը քաշեն : Անշուշտ մտածած էք թէ ի՞նչ կը նշանակեն այս բաները : Պատճառն դիւրին է գիտնալ . նաւերն տակէց զատ միջոց չունին իւրեանց միջեւ և կամ ցամաքին հաղորդելու զանազան հրամաններ , աղղարարութիւններ , հարցումներ , պատասխաններ , վերջապէս սլարադոյցից պահանջած զանազան հաղորդակցութիւնները : Կարով այս նշաններուն նշանակութեան , այն տարբեր բան է , վասն զի մասնաւոր լեզու մը կը ձեւացնեն , որ իւր բառերը ունի :

Երբ օղը դեղեցիկ ըլլայ , այս նշանները մինչև երեք փարսախ հեռաւորութենէ կը տեսնուին : Մառախուղի ատեն զանգակ , փող , սուրիչ և թնդանօթ կը դործածեն : Իսկ գիշերը դրօշակներու տեղ զանազան դոյնով լատերներ կը կախեն կայմերէն :

Դրօշակով խօսակցելու սովորութիւնը 1820էն ի վեր է : Առաջ բարձր առագաստներ կը գործածէին , որք այս կամ այն բանն կը նշանակէին իրենց դիրքին կամ ուղղութեանն համեմատ :

Չինացիք , որք մեր հնդկա-եւրոպական ժողովուրդներէն շատ առաջ քաղաքակրթութեցան , կանուխէն հասկցան նշաններու պէտքը : Իրենց զօրապետները կ'աշխատէին հնարել : Կղգային թէ որքան օգտակար կ'ըլլայ պաշարեալ քաղքի մը համար հաղորդակցիլ օգնական բանակի մը հետ երբ պաշարող բանակն չի կրնար այդ հաղորդակցութիւնն կտրել : Նոցա զօրապետներէն մին , Հան-Սին , օր մը այս կարեւոր խնդրոյն լուծումը գտաւ : Հաստատուն բայց թեթեւ նիւթերէ շինուած

ձեւեր արձակեց օդոյն մէջ, որք աննըման գոյներով ներկուած էին: Մէն մի ձեւ կամ գոյն իւր յատուկ նշանակութիւնն ունենալով, պաշարեալք կրնային զրօնն հետ հաղորդակցիլ: Այս նշանաւոր գիւտին թուականն է՝ Քրիստոսէ 200 տարի առաջ: Ըսել է որ թուուցիկն 2000 տարուան բան է, և դեռ շատ դարեր պիտի ապրի, եթէ տղոց, պատանեկաց և մանաւանդ Ձինացոց անոր տուած կարեւորութեանն նայինք:

Ձինացիք թուուցիկն հե եաօ կ'անուանեն, սոյն անուամբ թուուցիկ մը առնելով: Ամէն տարի Նոյեմբեր ամսուն մէջ օր մը թուուցիկի տօնը կը կատարեն, որով այն օրը Ֆուչաու քաղքին քովերը 50,000ի չափ ծեր, երիտասարդ և տղայք թուուցիկ թուցնելով կ'զբօսնուն: Այն օրը Ձինաստանի ամէն կողմ հանգստեան օր կը համարին: Հանդիսին աւարտմանէն քիչ մ'առաջ՝ ոմանք իրենց թուուցիկին վրայ գեղեցիկ վերտառութիւն մը կը դրեն և ոմանք ալ բարեգուշակ աստղերու պատկերներ նկարելով՝ շատ բարձրերը կը թուցնեն և թելը կը կտրեն եւ յետոյ իրենց տունը կը դառնան: Ասանկ ընելով կը կարծեն թէ՝ իրենց և կամ բնակարաններուն վրայ գալիք աղէտներն հեռացուցած կ'ըլլան:

Ձինացիք թուուցիկ շինելու կողմանէ շատ ճարպիկ են. զանազան կենդանեաց ձեւեր կուտան և երբեմն փոքր զանգակներ ու ձայնատու բոփոփներ ալ կը կախեն:

Թուուցիկն Ձինաստանէն անցաւ Եւրօպա և շատ աւելի պարզ ձեւ մ'առաւ:

Այսօր որ մեքենականութեան օրէնքներն լաւ ևս ծանօթ են, կրնանք անանկ գեղեցիկ թուուցիկներ շինել, որք թէ գեղեցիկ ըլլան և թէ օդոյն մէջ լաւ բարձրանալու և կամ ամպերն ու հովերն չի սեպելու պէտք եղած յատկութիւններն ունենան:

Լաւ թուուցիկ մը ունենալու միջոցն անձամբ շինելն է: Այս գործն ոչ դժուարութիւն ունի և ոչ տաղանութիւն: Նախ ընարէ՛ չոր, թեթեւ և ուղիղ փայտ մը, որ մէկուկէս հարիւրորդամեթրէն աւելի արամադիծ չունենայ եթէ կլոր է, և երկու հարիւրորդամեթր լայնութիւն ու կէս հարիւրորդամեթր հաստութիւն ունենայ՝ եթէ տափակ է. այս փայտը, որ թուուցիկին փուշը կը կոչուի, մէկուկէս մեթր երկայնութիւն ունենալու է: Երբ կը սկսինք թուուցիկ մը շինել, աւելի աղէկ է զայն մեծկակ շինել:

Փուշէն վերջը կը շինեն աղեղը, որու համար չափանակենի ճիւղ մը լաւագոյն է քան թէ ուրիշ փայտ մը, միայն թէ կարելի եղածին չափ ողորկ ըլլալու է. այս փայտն ալ փուշին մեծութեամբը կը տրէ, ապա երկու ծայրերը բարակցուր, որպէս զի կարենաս դիւրաւ ծռել: Երբ այս նախնական պատրաստութիւններն աւարտին, այս գաւազանին ճիւղ մէջտեղը գտիւր և լաւ չուանով մը կապէ՝ փշին վերի ծայրէն երկու հարիւրորդամեթր վար: Ապա այս գաւազանին մէն մի ծայրը փոքրիկ ձեղք մը բանալով՝ հաստատուն թել մը կապէ՝ այնտեղ և այդ թելին ծայրն անցուր փշին վարի ծայրին ձեղքին մէջէն: Երբ թելն ուժով քաշես՝ չափանակենի ճիւղն կը կորանայ և ուղած աղեղը կը ձևացնէ:

Աւելի հեռուն չի գացած՝ լաւ է դիտել թէ թուուցիկին երկու թելերն հաւասարակշռութեան մէջ են մի: Ուստի դիր փուշն մէկ մատիդ վրայ և նայէ թէ՛ աղեղին ու փուշին մակերեւոյթն հորիզոնական դիրքի մէջ կը կենայ մի:

Շարունակելի

Վ Ա Ր Գ

Ո՛վ վարդենի դու փշայի
Բնութեան մէջ միշտ ցանկայի
Պարտեզներուն ես բազունի
Քաղցր հոտով զմայելի :

Թերթիկներովքդ հոտայի
Շինեմ մի փունջ նուիրելի
Բարեկամացես սիրելի
Որոց բով նա մեծ յարգ ունի :

Ունիս փուշեր քեզի պաշտպան
Որք բշնամոյդ դիմագրաւ կան
Որջափ ըլլան նոյնք սըրածայր
Բայց դու ազդես մեզ սէր անբաւ :

Երբք ուզեն սատեղ խնայել ,
Ամենուն ձեռք դու կը խայթես
Փափուկ մատեր կարիւնստես
Բայց վերջ կըլլաս անճնատուր մեզ :

Սիրոյ տառեր պարունակին
Կարծես սիրուն քերթերուդ մեջ
Կուրծքի վրայ ըզբեզ սեղմեն .
Քու յիշատակդ է մեզ անշէջ :

Երբ նուիրեմ փունջ վարդենոյ
Գալուստ գարնան շնորհաւորեմ .
Բոյսր ծաղկուքդ գեղոյդ առջես
Կը խոնարհին , ո՛վ վարդ վըսեմ :

Սոխակն վրադ քառել կուգե
Զքեզ շոյե ես փայփայե .
Նորա գեղգեղք ըզմայելի
Զարբուցանեն ըզմեր ոգի :

Գիշերային պայծառ, աստղունք
Երկնից վրայ կան շողշողունք .
Կարծես հեշտիւ արցունք ցոյեն
Որովք ըզբեզ կենդանացնեն :

Խորունկ քունեն նոր արքնցած
Գալով բռնցիկք ծառեն յոգնած
Ես կողշուսն այն մեծ եակ՝
Որ յորինեց այս մեծ աշխարհք :

Բայց նախանճոտ սաստիկ ցուրտը
Կիզիջ տապին է յաջորդը
Զիւնը սառին կ'առաջնորդե
Ճերմակ զգեստ քեզ հագցընէ :
Զմիւռին 1 Մայիս 1883 Լ. Ն.

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԵԼԻ ԱՐԱՆՑ

ՎԻՆԵՑԻ ԴՊՐՈՅԱԿԱՆՐ

(Շար . ես վերջ , տես տետր 11)

— Ո՛հ , տէր իմ , խիտ սղարդ և դիւ-
րին միջոց մը , զոր յանկարծ մտաբերեցի .
ամէն օր կ'երթայի Մօտէնի ճամբուն վը-
րայ ծառի մը ներքեւ կը նստէի , և երբ
անցորդ մի տեսնէի , իսկոյն առ նա կը
կը դիմէի ու իմ յարգանքս մատուցանե-
լով նոն՝ ծամը կը հարցնէի , որով քիչ մը
սիրտ առնու միջոց կ'ունենայի . եթէ
քաղաքավարութեամբ պատասխանէր նա
ինձ , կը քաջաւերուէի ու իմ գիրքս առ
ինքն ուղղելով՝ կը խնդրէի որ յամբ կեր-
պիւ հինգ տող բան կարդայ ինձ , զորս
լաւ ի միտ առնելով յաճախակի կը կըրկ-
նէի չմոռնալու համար , և օրն ի բուն սոյն
բառերն ուրիշ հանգունատիպ բառից հետ
կը բաղդատէի . ահա այսպէս երեք ա-
միս շարունակ՝ ամէն օր անդ երթալով՝
կարդալ դրել դիտցող անցորդաց բարե-
սրբութիւնը կը հայցէի , և այնուհետեւ
կարող եղայ ես ինքնին կարդալու թէ
սոյն գիրքն և թէ այլ գրեանքն , որոց երբ
գիտութեամբար պատահէի :

Տղայն լռեց , որով խորին լուծիւն մի
ևս տիրեց բոլոր սրահին մէջ :

Ոտը ելաւ վարժապետն լի հիացմամբ ,
և չկամէր երբեք ըստ իւր խղճին վախ-
ցընել սոյն բարեգէտ առիթն , ի կշտամ-
բուն ծուլութեան և ի դովեստ քաջու-
թեան , ճարտար բանաստեղծութեամբ մի
հաստատեց անդրդուելի կամեցողութեան
զօրութիւնն , որ մեծ ազդեցութիւն ըրաւ
տղայոց վրայ :

Ամէն վայրկեան վարժապետն սոյն տը-
ղուն դառնալով՝ իբր օրինակ ցոյց կու-
տար զայն և իւր ազդեցիկ դրուատիքն
եզրակացնելով՝ դռնէն .

« Այս տղան ինքնին սորվելու կարող
եղած է ի շնորհս մի բուռն ուսումնասի-
րութեան , այն է ընթերցասիրութեան ,
որ է բանալի ամէն գիտութեանց . սա
անկարող է այժմէն իսկ մեր մեծ մատե-
նադրաց երկերն ուսումնասիրելու , ու-
րով ինքն և տակաւ առ տակաւ իւր մը-
տածումներն իսկ ի դրի առնելու կրնայ
յաջողիլ : »

Տղայն ընդմիջելով զայն , ըսաւ .

« Ես արդէն իսկ զրեւ գիտեմ , տէր
իմ , սակայն ձեզ պէս դրեւ չգիտեմ , ես
մատեններու դրութեան ձեւին վար-
վարժուած եմ : »

Սոյն յայտարարութեան վրայ՝ քաջ
վարժապետն իւր ապուստին խելաբերեալ՝
դադրեցուց իւր բանախօսութիւնը և մոռ-
ցաւ պահ մի իւր վարժապետական մե-
ծութիւնն ու սովորական շուքն , և իւր
բազկաց մէջ առնելով տղայն նորա ձա-
կատն համբուրեց , անուշադիր գտնուե-
լով իւր աչքերէն հոսած գորովայն ար-
տասուաց տեսնուելուն :

« Ո՛ր իմ սիրելի որդեակս , դռնէն սըր-
տայող , դու արհեստի աշկերտութեան
չպիտի երթաս երբեք , այլ աստ ի դպրոց
պիտի յաճախես , և քու հայրդ ինձ երկու
դահեկան վճարելու հարկ չունի , զի քու
դաստիարակութեանդ ստատրուէն ինձ
ձանձրոյթ մի չէ բնաւ , դու աւելի պէտք
ունիս քան զոր ես քեզ պիտի աւանդեմ :
Նոյն օրն իսկ մեր վարդապետ-դասատուն
դնաց տղուն ծնողացն հետ տեսակցելու ,
որք ինքեանք իսկ իւրեանց որդւոյն ար-
ժանեացը նկատմամբ կը տարակուսէին :

Հետեւեալ առաւօտուն մեր հանձա-
րեզ տղան ի վարժարան կը դիմէր , եր-

կայն վերարկու մի հագած , զոր յաճախ
վեր քաշելու կ'ստիպուէր քալել կարենա-
լու համար , նոյնպէս և գլխարկ մի դը-
րած , զոր իւր ականջք միայն կ'արգիլուին
իւր ուսոց վրայ լինալէ : Հարկադրեալ եմք
խոստովանելու աստ թէ՛ այս այլանդակ
կերպարանն իւր դասակցաց աչացն առջև
պահ մի նուաստացոյց մեր դիւցազնը ,
բայց և այնպէս երկարօրէն չծիծաղեցան
նորա վրայ :

Առաջին շաբաթէն իսկ դասին զլուսն
անցաւ նա , և դեռ տարի մի լրացած
չէր որ վարժապետն յայտարարեց թէ՛ այլ
ևս բան մի չունէր նմա ուսուցանելու :

Սոյն աշնիւ մարդն յաջողեցաւ Վինետի
բոլոր բնակչաց ուշադրութիւնն իւր պաշտ-
պանելոյն վրայ հրաւիրելու , և ի շնորհս
նոյն տեղի երեւելեայ դորձակցութեան ,
Լուի Անտոն Մօռէնի ուսումնարանն ըն-
դունուեցաւ , ուր իսկոյն բոլոր իւր ըն-
կերները գերազանցեց :

Նա իւր տասն և հինգ ամեայ հասակին
մէջ՝ բոլոր իւր դպրոցական ուսմունքն ա-
ւարտած էր , և ի քսան ամեայ հասակին
իւր ժամանակուան իբր գերահմուտն նը-
կատուած էր ամենէն :

Սոյն սքանչելի տղայն հուսկ ուրեմն իր
հայրենեայ վառացմէ մին հանդիսացաւ :
Սա այն համբաւաւոր Միւռաթօրին է ,
առ որ՝ ամենէն ճոխադոյն պատմական
երկերը կը սլարտի համայն Իտալիա :

Այն Միւռաթօրին՝ որ 27 հատրէ բազ-
կացեալ հաւաքածոյի մը մէջ ամփոփած է
խաղացի պատմչաց բոլոր լատիներէն եր-
կերն և որ նոյն ինքն Իտալիոյ առաջին
ձգրիտ պատմութիւնն գրած է :

Այն Միւռաթօրին՝ որոյ արժանիքն իբր
բազմահմուտ , քաջ քննադատ և գրագէտ
դեռ իւր կենդանութեան իտալիոյ բոլոր
դիւանոց և քերթողաց կողմանէ դնահատ-
ուած է :

Վերջապէս այն Միւռաթօրին՝ որ իւր
մտաւորական կարողութեանց ամբողջու-
թեանը մէջ մեռաւ ի հասակի եօթանա-
սուն և ութ ամաց , յառօք , կրօնասի-
րութեամբ , և բարեսիրութեամբ ասորել-
յետոյ :

ՀԱՆԳԻՍ ԹԱԳԱԳՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՕՍՄԱՆ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ Պ.

ԿԱՅՍԵՐ

(Շար. եւ. վերջ, տես ըիւ. 11)

Նոյն պաշտօն կայսրը կ'ստանայ իր քրթազը, զոր կայսրուհւոյն զլուսը կը ղենէ

յունէ իւր կայսերական վերարկուն, որ Ս. Սնդրէասի պատուանշանը կը կրէ, եւ թագուհին գահուն վրայ կը բազմի: Նոյն պահուն 101 թնդանոթ կ'արձակուի, եւ կըլերն ու ժողովեալ բարձրատիճան անձինք երեք անգամ խոնարհութիւն կ'ընեն հանդերձ բարեմաղթութեամբ: Կայս-

Քրեմլի6ի պալատը

եւ չորս պատուակալ կին անմիջապէս կ'ընկնեն կապեւ զայն: Երբ կայսրուհին թագը գլուխը կը ղենէ, Չարն անոր կը հաղ-

ՀԱՏՈՐ Բ.

րուհին եւ, ինչպէս նաեւ ընտանեաց բոլոր անդամներն իրենց բարեմաղթութիւնները կը մատուցանեն Չարին: Յե-

ՏԵՏՐ 42

տոյ Զարը կը թողու իւր գաւազանն ու թափն, և ծունր դնելով, մինչդեռ բոլոր ներկայք յոտին կը կենան, կը կարգայ աղօթք մը, զոր Նովկորոտի Մետրապօլիտը կուտայ անոր : Այս աղօթքին ընթերցումէն յետոյ, քանի մ'եպիսկոպոսք Զարին մօտենալով կը ծանուցանեն թէ օծման ժամը հասած է : Յայնժամ Զարը կը քակէ իւր սուրն և կայսերական դռնէն անցնելով խորանին կը մօտենայ : Անդ Նովկորոտի Մետրապօլիտը կայսեր ճակատը, աչքերը, բերանը, ականջներն և ձեռքերը կ'օծէ . յետոյ կայսրուհւոյն դռնալով զայն ևս կ'օծէ, բաց ի ճակատէ : Այս պահուս 101 թնդանօթ կ'արձակուին և արարողութեան վախճանը կը ծանուցուի : Նովկորոտի Մետրապօլիտն յայնժամ կայսերական դռնէն խորանին ներքին կողմը կը տանի կայսրն և հոն հաղորդութիւն առնուլ կուտայ անոր մասնաւոր եղանակաւ մը, որ միայն Զարին համար և թագադրութեան առթիւ գործածելի է :

Առաւօտեան ժամը 10ը քառասուն անցած 101 թնդանօթ արձակուեցաւ և Մոսկուայի 1000 եկեղեցեաց զանգակներուն որոտումը ծանոց հասարակութեան թէ կայսեր ու կայսրուհւոյն թագադրութեան և օծման հանդէսը կատարուեցաւ :

Անձրեւը կրկին սկսած էր ուղիսօրէն տեղալ, բայց դրսի ամբողջ բաղմութիւնը գետնի վրայ ծունր կը դնէր և ամենայն եռանդեամբ կ'աղօթէր ու կը խաչակընքէր :

Կէս օրէն կէս ժամ յետոյ ամեն բան վերջացած էր : Կայսերական խումբը նորէն կազմուեցաւ և եկեղեցիէն դուրս ելաւ : Գահաժառանգ իշխանը, մեծ դուքսերը և մեծ ղըսուհիները ուղղակի գահոյից սրահը գացին : Կայսրը գլուխը թագդրած, ծիրանի վերարկուն հագած և արքունի գաւազանն ու երկրագունտը բըռ-

նած ամպհովանիին ներքեւ, իւր ետեւն ունենալով կայսրուհին և կայսերազն հանդիսականները ուղղակի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցին մտաւ ուրկէ Ս. Աւետման եկեղեցին և անկէ Պալատը դնաց :

Պալատին գահոյից սրահին մէջ փառաւոր սեղաններ պատրաստուած էին կղերականաց, բարձրաստիճան անձանց և պալատական տիկնանց համար :

Կայսրը և կայսրուհին թագ ի գլուխ և կայսերական վերարկուն վրանին առաջ ներս մտան : Նոցին Վեհափառութիւնք իրենց գահուն վրայ նստելով հրաման ըրին որ ներկայ եղողներուն չքաղրամ բաժնուի : Այս չքաղրամը ոսկիէ և արծաթէ էին, մէկ կողմը երկգլխէ արծիւ մը ի նամի պօկ վերտառութեամբ, և միւս կողմը Զարին և կայսրուհւոյ պատկերը : Ճաշին ժամանակ թագադրութեան մեծ մարաջախտը չորս բաժակ առաջարկեց : Նախ գահոյից մօտենալով ըսաւ, « Վեհափառ կայսեր կենաց », և 61 թնդանօթի որոտում իրեն պատասխանեց : Յետոյ « Նորին Վեհափառ կայսրուհւոյն կենաց » 51 թնդանօթ արձակուելով : Երրորդ բաժակը որ 31 թնդանօթով ողջունուեցաւ, կայսերական ընտանեաց կենացը խմուեցաւ : Խսկ վերջին բաժակը որ 21 թնդանօթով ողջունուեցաւ, կղերականաց և բոլոր հաւատարիմ հպատակաց կենացը համար խմուեցաւ :

Կէսօրէն կէս ժամ յետոյ հրաւիրեալք կայսեր և կայսրուհւոյն առջեւ խոնարհելէ յետոյ գահոյից սրահէն մեկնեցան :

Ի՞նչ է գաւաթ մը ջուրը տիեզերաց մէջ : Է՛ւ սակայն անոր վարձքն յաւիտենականութիւնն է, երբ աղքատի մը տաս :

ՓԵՐԱԿԷ ԱՐԲԱ

Ա. Զ. Դ.

ԲՈՒՐԱՍԱՍԱՆԻ ներկայ տետրն հրատարակելոյ առթիւ, պարտք կը համարինք խնդրել այն՝ Մեծ . Բաժանորդներէն, որք մինչեւ ցայսօր իրենց բաժնեգրիններն չեն վճարած, որ փութան պարտքերնին հատուցանել եթէ չեն ուզեր իրենց զրկուած ԲՈՒՐԱՍԱՍԱՆԻ դադարումը տեսնել :

Աչքերնուս առջեւ ունենալով այսպիսի պատկերազարդ հանդիսի մը հրատարակութեան բոլոր դժուարութիւններն ու ծանրաբեռն աշխատութիւնները, արդարեւ չցաւիլ անկարելի է, տեսնելով նոյն իսկ մայրաքաղաքիս մէջ շատերու կողմանէ ցուցուած անփութութիւնն և մինչև իսկ մոռացումը, այսպիսի չնչին դուրմարի մը համար : Նոյնպէս շատ մը բաժանորդք անցեալ տարուան պարտքերնին չվճարելէ զատ, տետրերն իսկ յետս չեն դարձներ, և որ ամենացաւալին է՝ իրենցմէ բաժնեգիրը պահանջողն անգամ վճարողներն ալ գտնուեցան :

Բազմաթիւ Մեծ . Ազգայնոց կողմէ ԲՈՒՐԱՍԱՍԱՆԻ վայելած յարգանքն ու քաջալերութիւնը յիրաւի պահ մը մտնել կուտան այնպիսեաց անարդար ընթացքը, բայց նորա հրատարակողք ալ նկատելով իրենց դառն վիճակը, կը յուսան թէ սոյն օգնութիւնն ու ձեռնտուութիւնը յարատեւ կը շարունակէ, որով չեն պարտաւորի անցեալ տարուան բազմազուժար պարտքին նման այս տարի ալ իրենց աւօրեայ ապրուստէն կտրելով՝ նորանոր պարտքեր հատուցանել, մի՞ միայն ԲՈՒՐԱՍԱՍԱՆԻ հրատարակելու մեղքը գործած ինքնուն համար :

ՊԵՆԿԱԼՅԻ ՎԱԳՐ

Արեւելեան Հնդկաստանի մէջ կ'ապրի այս ահաւոր դաշանը, և յախշտակող

դաշանաց մէջ ամենէն աւելի ահարկուն, արիւնոռչան և զօրաւորն է : Ափրիկէի առիւծին հաւասար է զօրութեան և արագութեան կողմանէ, իսկ մորթին գեղեցկութեանը կողմանէ գերազանց է քան զառիւծ : Ութէն մինչև ինը ոտք երկայնութիւն ունի, և երկուքէն մինչև երեք ոտք ալ բարձրութիւն, մորթին գոյնը խայտալսարիւ, կոնքիի կողմը չիկակարմիր է, իսկ փորն ձեւմակ, կոնակին, վզին և ազդրներուն վրայ սեւ խոտորնակ շերտեր կան : Եթէ իր զօրաւոր թաթովը կենդանւոյ կամ մարդու մը զարնէ, հինգ մատ խորունկ ներս կերթայ ու կը մեռցնէ : Զիերու և մինչև անգամ փղերու վրայ կը յարձակի և անոնց վրայէն մարդիկները վար կ'առնու ու կը յախշտակէ : Գետերու մէջ կը նետուի ու նաւակներու մէջէն իր որսը կը յախշտակէ, նոյնպէս դոմէշներու վրայ յարձակելով կը բռնէ : Վաղրը լաւ մը ուտելէն ու կշտանալէն ետեւ իւր առջի ահարկութիւնը կը կորսնցնէ . շատ վախկոտ կ'ըլլայ ու մարդիկներէն կը փախչի : Այս կենդանին հասարակօրէն վարժուած փղերով կ'որսան, որու կոնակը տնակ մը կը դնեն, և ասոր մէջ հինգ կամ վեց որսորդներ կը մտնեն, որոց կ'առաջնորդեն լաւ կրթուած որսի շներ : Երբ շները իրենց սուր հոտառութեամբը Վաղրը գտնեն, փիղը կը պատրաստուի նորա վրայ յարձակելու իր կնճիթովը : Գազանը այս յաղթանգամ կենդանին տեսնելով, բերանը կը բանայ, ձիւրանները կը ցցուցնէ և կ'սկսի սաստիկ մռնչել, իսկ փիղը առանց վախնալու ուղղակի նորա գիւմացը կը կենայ : Այն ատեն կսկսին որսորդները հրացաններով Վաղրը զարնել . եթէ չկարողանան չուտով սպաննել, փիղը կնճիթով դաշանը կը բռնէ ու վեր վերցնելով դետին կը զարնէ, և ոտուրներով կոխելով կ'ստաննէ :

Այս Վաղրը եթէ փոքրիկ ձագ եղած ատեն բռնուելու ու պահուելու ըլլայ, կ'ընտանենայ եւ իր տէրը կը ճանչնայ ու կը սիրէ : Բայց այսպիսի պատահող ու զօրաւոր դաշանի մը հետ ընտանութիւն ընելը միշտ վտանգաւոր է :

ԵՐԵՎ ԳԱԽԱՅԱՆՆԵՐ

Շատոնց ի վեր ծանօթ է երեք գաւա-
զանաց այս փորձը Պ. Օզանամ իւր Բեքրե-
ասիոն մաքեմաթիք Է Ֆիզիք զրքին մէջ
սապէս կը նկարագրէ զայն :

« Հորիզոնական մակերեւութի մը վը-
րայ երեք գաւազան շարել այնպէս մը որ
նոցա մէկ մէկ ծայրն այդ մակերեւութին

գաւազանն ալ զրէք եռանկիւնի ուղղու-
թեամբ , այնպէս որ ծայրին մէկը սեղա-
նին կռթնելէ վերջն , առաջին գաւազա-
նին տակէն անցնի ու երկրորդին վրայ
կռթնի : Այն ստեն այս երեք գաւա-
զանները փոխադարձաբար կը բռնեն
զիրար և վար չեն լցնար , նոյն իսկ եթէ
բաւական բեռ մը դրուի վրանին : »

կռթնի և միւսն օդուն մէջ մնայ :

« Որպէս զի երեք գաւազան կամ դա-
նակ , մէկ ծայրերնին սեղանին կռթնած
և միւսը օդոյն մէջ կարենան մնալ և մին-
չեւ անգամ քիչ շատ բեռ մը վերցնել
այդ գաւազանաց մին սեղանին կռթնու-
ցէք մէկ ծայրը օդոյն մէջ : Այս գաւա-
զանին տակ նոյն կերպով զրէք նաեւ
երկրորդ գաւազանը : Վերջապէս երրորդ

Այս փորձը զիւրաւ կը կատարուի ե-
րեք քառակուսի քանակներով , որոց վրայ
ջուրի գաւաթ մը կամ ուրիշ առարկայ մը
կրնանք դնել :

Այս հետաքրքրական փորձին մէկ ուրիշ
տեսակն ալ կայ , այն է երեք գաւազակ կե-
ցընել երեք գաւաթի վրայ , ինչպէս որ
մեր սլասկերէն կը տեսնուի : Եթէ դա-
նակները լաւ դրուելու լինին չէ թէ մի-

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Թիֆլիսի մէջ հրատարակեալ սոյն Հանդիսին 10րդ ամսատետրն ևս հրատարակուեցաւ, որով կը վերջանայ 1882—83ի տարեշրջանը: Սոյն առթիւ պարտ կը համարին արտատուել 85—84 տարեշրջանին յայտարարութիւնը և միանգամայն կը խնդրենք որ խմբագրութեանս միջոցաւ բաժանորդ գրուող Մեծ. Աղագայինք յայտնեն իւրեանց կամքը թէ՛ 85—84ի տարեշրջանին մէջ ալ բաժանորդագրութիւննին պիտի շարունակեն: Նաևս կը խնդրուի որ մինչև ցարդ նորա բաժինն չվճարողներն բարեհաճին վճարել:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վարժարան մանկավարժական ամսագիրը կը հրատարակուի նոյն դիրքով, նոյն ուղղութեամբ, նոյն պրօգրամայով և նոյն աշխատակիցների գործակցութեամբ:

Բաժանորդների թիւը աւելնալուն պէս, ամսագրի շրջանը կ'ընդլայնենք:

Տարեկան բաժանորդագինն է 5 ռուբլի ԿԱՆԽԻԿ վճարելի: Սակայն խմբագրութիւնս, ի նկատի առնելով ուսուցիչների և առհասարակ ազգային պաշտօնեաների մեծ մասի նիւթական անապահով դրութիւնը, և դոցա գործը զիւրացնելու համար որոշել է, որ նորա ստորագրուելիս, մինչև Օգոստ. 15ը վճարեն 2 ռուբլի. Նոյեմբ. 2 ռուբլի. և Փետր. 1 ռուբլի:

Տարին սկսվում է Օգոստ. 15ին և վերջանում Յունիսի 1ին, տարին հրատարակելով տասը տետրակ:

Թէ՛ Պոլսէն և թէ՛ դաւառներէն բաժանորդ գրուիլ ցանկացողը պէտք է գիմեն Բուքարատացի խմբագրատունը: — Պոլիս Սուլթան համամ, թիւ 14:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ 5

Գտիր բառ մը որ ուղիղեմ կարդացուելով նշանակի կենդանի, իսկ հակառակին՝ զանգ:

Ս. Համագապեան

6

Մի հինօրեայ մեծակառոյց քաղաք եմ ես գեղեցիկ Անուանս առջի չորս տառերը միջատի մը անուն են իսկ հինգերորդ և վեցերորդ գրերս մասնիկ մ'են

փոքրիկ.

Վեջին տառս բայ է. գտիր սուրբն դու թէ ինչ եմ:

Աշ. Աբամ. երկս. վարժ. Ե. Պ. ՖԵՏԻԳԼԵԱՆ
Գատըգիւղի

ԲՈՒՐԱՍԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ

Կը հրատարակուի տետր առ տետր 46 երեսէ բազկացեալ: — 24 տետրին գինն է 2 արծաթ մեծիտ Պոլսոյ համար: — 4 ռուբլի Ռուսաստանի համար: — Գաւառաց համար 45 դահ. մեծիտ: — Մէն մի տետրակին գինն է 400 փարայ:

Բաժանորդագրութեան տեղերն են՝ Կ. Պոլիս, Սուլթան Համամ թիւ 14. և Մահմադ փաշա թիւ 239, Յ. Չէնճիրճեան գրատուն. — Կամուրջի գլուխ՝ Զաւալաճառ Պողոս աղայի խանութ: Բուքարատան 1883 տարւոյ տետրերուն հետ թերթ առ թերթ ձրի պիտի տրուի նաև « Փոքրիկ տղու մը յուշակէս » անուն գրքոյը

Արքանդակ — Արժ. Ղեւոնդ ք. Փափաղեան
Երեւան. — Մեծ. Կարապետ էֆ. Ն. Տ. Գրիգորեան
Երեւան. — Մեծ. Միհրան էֆ. Աստուրեանց.
Երեւան. — Մեծ. խմբագրութիւն Պապ լրագրի
Երեւան. — Մեծ. Տիգրան էֆ. Ճգնաւորեան
Զաւալաճառ. — Աղին Պ. Հրանտ Մ. Մամուրեան
Թիֆլիս. — Մեծ. խմբագր. Վարժարան հանդիսի
Խաբէբեք. — Մեծ. Նշան էֆ. Ալեքսանեան
Կարէն. — Մեծ. Ստեփան էֆ. Համադապեան
Կիւրաս. — Մեծ. Կ. Վահան էֆ. Էնտի

Մարշ. — Արժ. Ղեւոնդ քահ. Տ. Նահապետեան
Նիֆֆիլի. — Մեծ. Յակոբ էֆ. Տ. Աղաբեան
Շաղի Գարս. — Մեծ. Յ. էֆ. Յակոբեան
Չարլաթ. — Մեծ. Լուծֆիկ էֆ. Զաքարեան
Ռադոսթ. — Մեծ. Լարուլիւն էֆ. Թէմիսեան
Սոֆի. — Մեծ. Լ. Եղուարդ էֆ. Մուրատեան
Սեֆաթի. — Մեծ. Երանոս էֆ. Կ. Խաթանցիւղեան
Սեֆեթի. — Արժ. Օթէկտիոս ք. Կոպլաքճեանց
Տեֆթոս. — Մեծ. Թագաւոր էֆ. Թագաւորեան
Տրադի. — Մեծ. Յարութիւն էֆ. Շահրիկեան

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉԻ — ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ ԵՒ Ս. ՏԵՓԼԵԹԵԱՆ

ի Տպարանի Զարդարեան. — Պոլիս, Սուլթան — Համամ թիւ 14